

॥ तैत्तिरीय ब्राह्मणम् ॥

॥ सप्तमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयब्राह्मणे प्रथमाष्टके सप्तमः प्रपाठकः ॥

एतद्ब्राह्मणान्येव पञ्च हवींषि। अथेन्द्राय शुनासीराय
पुरोडाशं द्वादशकपालं निर्वपति। संवत्सरो वा इन्द्राशुनासीरः।
संवत्सरेणैवास्मा अन्नमव रुन्धे। वायव्यं पयो भवति। वायुर्वै
वृष्ट्यै प्रदापयिता। स एवास्मै वृष्टिं प्रदापयति। सौर्यं एककपालो
भवति। सूर्येण वा अमुष्मिल्लोके वृष्टिर्धृता। स एवास्मै वृष्टिं
नियच्छति॥१॥

द्वादशगवः सीरं दक्षिणा समृद्धौ। देवासुराः संयन्ता आसन्।
ते देवा अग्निमब्रुवन्। त्वया वीरेणासुरानभिभवामेति। सोऽब्रवीत्।
त्रेधाऽहमात्मानं विकरिष्य इति। स त्रेधाऽऽत्मानं व्यकुरुत। अग्निं
तृतीयम्। रुद्रं तृतीयम्। वरुणं तृतीयम्॥२॥

सोऽब्रवीत्। क इदं तुरीयमिति। अहमितीन्द्रोऽब्रवीत्।
सन्तु सृजावहा इति। तौ समसृजेताम्। स इन्द्रस्तुरीयमभवत्।
यदिन्द्रस्तुरीयमभवत्। तदिन्द्रतुरीयस्येन्द्रतुरीयत्वम्। ततो वै देवा
व्यजयन्त। यदिन्द्रतुरीयं निरुप्यते विजित्यै॥३॥

वहिनीं धेनुर्दक्षिणा। यद्वहिनीं। तेनाऽऽग्नेयी। यद्वौ। तेन रौद्री।

यद्धेनुः। तेनैन्द्री। यथ्वी सती दान्ता। तेन वारुणी समृद्धौ। प्रजा-
पतिर्यज्ञमसृजत॥४॥

त९ सृष्ट९ रक्षा९स्यजिघा९सन्। स एताः प्रजापतिरात्मनो
देवता निरमिमीत। ताभिर्वै स दिग्भ्यो रक्षा९सि प्राणुदत।
यत्पञ्चावत्तीयं जुहोति। दिग्भ्य एव तद्यजमानो रक्षा९सि प्रणुदते।
समृद्ध९ रक्षः सन्दग्ध९ रक्ष इत्याह। रक्षा९स्येव सन्दहति।
अग्नये रक्षोघ्ने स्वाहेत्याह। देवताभ्य एव विजिग्यानाभ्यो भागधेयं
करोति। प्रष्टिवाही रथो दक्षिणा समृद्धौ॥५॥

इन्द्रो वृत्र९ हत्वा। असुरान्पराभाव्य। नमुचिमासुरं नालभत।
त९ शच्याऽगृह्णात्। तौ समलभेताम्। सोऽस्मादभिर्शुनतरोऽभवत्।
सोऽब्रवीत्। सन्धा९ सन्दधावहै। अथ त्वाऽव स्रक्ष्यामि। न मा
शुष्केण नाऽऽर्द्रेण हनः॥६॥

न दिवा न नक्तमिति। स एतमपां फेनमसिञ्चत्। न वा एष
शुष्को नाऽऽर्द्रो व्युष्टाऽऽसीत्। अनुदितः सूर्यः। न वा एतद्विवा
न नक्तम्। तस्यैतस्मिँल्लोके। अपां फेनेन शिर उदवर्तयत्।
तदेनमन्ववर्तत। मित्रद्रुगिति॥७॥

स एतानपामार्गानंजनयत्। तानंजुहोत्। तैर्वै स
रक्षा९स्यपाहत। यदपामार्गहोमो भवति। रक्षसामपहत्यै।
एकोल्मुकेन यन्ति। तद्धि रक्षसां भागधेयम्। इमान्दिशं यन्ति।

एषा वै रक्षसां दिक्। स्वायामेव दिशि रक्षांसि हन्ति॥८॥

स्वकृत इरिणे जुहोति प्रदरे वा। एतद्वै रक्षसामायतनम्। स्व
एवाऽऽयतने रक्षांसि हन्ति। पूर्णमयेन स्रुवेण जुहोति। ब्रह्म वै
पूर्णः। ब्रह्मणैव रक्षांसि हन्ति। देवस्य त्वा सवितुः प्रसव इत्याह।
सवितृप्रसूत एव रक्षांसि हन्ति। हतः रक्षोऽवधिष्म रक्ष इत्याह।
रक्षसां स्तृत्यै। यद्वस्ते तदक्षिणा निरवत्यै। अप्रतीक्षमायन्ति।
रक्षसामन्तरहित्यै॥९॥

यच्छ्रुति वरुणं तृतीयं विजित्या असृजत समृद्धौ हनो मित्रद्रुगिति हन्ति स्तृत्यै त्रीणि च॥—[१]

धात्रे पुरोडाशं द्वादशकपालं निर्वपति। संवत्सरो वै धाता।
संवत्सरेणैवास्मै प्रजाः प्रजनयति। अन्वेवास्मा अनुमतिर्मन्यते।
राते राका। प्र सिनीवाली जनयति। प्रजास्वेव प्रजातासु कुह्वा
वाचं दधाति। मिथुनौ गावौ दक्षिणा समृद्धौ। आग्नावैष्णवमेका-
दशकपालं निर्वपति। ऐन्द्रावैष्णवमेकादशकपालम्॥१०॥

वैष्णवं त्रिकपालम्। वीर्यं वा अग्निः। वीर्यमिन्द्रः। वीर्यं विष्णुः।
प्रजा एव प्रजाता वीर्यं प्रतिष्ठापयति। तस्मात्प्रजा वीर्यावती।
वामन ऋषभो वही दक्षिणा। यद्वही। तेनाऽऽग्नेयः। यदृषभः॥११॥

तेनैन्द्रः। यद्वामनः। तेन वैष्णवः समृद्धौ। अग्नीषोमीयमेकादश-
कपालं निर्वपति। इन्द्रासोमीयमेकादशकपालम्। सौम्यं चरुम्।
सोमो वै रेतोधाः। अग्निः प्रजानां प्रजनयिता। वृद्धानामिन्द्रः

प्रदापयिता। सोमं एवास्मै रेतो दधाति॥१२॥

अग्निः प्रजां प्रजनयति। वृद्धामिन्द्रः प्रयच्छति। बभ्रुर्दक्षिणा समृद्धौ। सोमापौष्णं चरुं निर्वपति। ऐन्द्रापौष्णं चरुम्। सोमो वै रेतोधाः। पूषा पशूनां प्रजनयिता। वृद्धानामिन्द्रः प्रदापयिता। सोमं एवास्मै रेतो दधाति। पूषा पशून्प्रजनयति॥१३॥

वृद्धानिन्द्रः प्रयच्छति। पौष्णश्चरुर्भवति। इयं वै पूषा। अस्यामेव प्रति तिष्ठति। श्यामो दक्षिणा समृद्धौ। बहु वै पुरुषो मेध्यमुपगच्छति। वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपति। संवत्सरो वा अग्निर्वैश्वानरः। संवत्सरेणैवैनं स्वदयति। हिरण्यं दक्षिणा॥१४॥

पवित्रं वै हिरण्यम्। पुनात्येवैनम्। बहु वै राजन्योऽनृतं करोति। उपं जाम्यै हरते। जिनाति ब्राह्मणम्। वदत्यनृतम्। अनृते खलु वै क्रियमाणे वरुणो गृह्णाति। वारुणं यवमयं चरुं निर्वपति। वरुणपाशादेवैनं मुञ्चति। अश्वो दक्षिणा। वारुणो हि देवतयाऽश्वः समृद्धौ॥१५॥

ऐन्द्रापौष्णमेकादशकपालं यदृषभो दधाति पूषा पशून्प्रजनयति हिरण्यं दक्षिणा दक्षिणेकं च॥—[२]

रत्निनामेतानि हवींषि भवन्ति। एते वै राष्ट्रस्य प्रदातारः। एतैऽपादातारः। य एव राष्ट्रस्य प्रदातारः। यैऽपादातारः। त एवास्मै राष्ट्रं प्रयच्छन्ति। राष्ट्रमेव भवति। यत्समाहृत्य निर्वपेत्। अरत्निनः स्युः। यथायथं निर्वपति रत्नित्वाय॥१६॥

यथ्सद्यो निर्वपेत्। यावन्तीमेकेन हविषाऽऽशिषमव रुन्धे।
 तावन्तीमवरुन्धीत। अन्वहन्निर्वपति। भूयसीमेवाशिषमव रुन्धे।
 भूयसो यज्ञक्रतूनुपैति। बारुहस्पत्यं चरुं निर्वपति ब्रह्मणो गृहे।
 मुखत एवास्मै ब्रह्म सङ्श्यति। अथो ब्रह्मन्नेव क्षत्रमन्वारम्भयति।
 शितिपृष्ठो दक्षिणा समृद्धौ॥१७॥

ऐन्द्रमेकादशकपालः राजन्यस्य गृहे। इन्द्रियमेवाव रुन्धे।
 ऋषभो दक्षिणा समृद्धौ। आदित्यं चरुं महिष्यै गृहे। इयं वा
 अदितिः। अस्यामेव प्रतितिष्ठति। धेनुर्दक्षिणा समृद्धौ। भगाय चरुं
 वावातायै गृहे। भगमेवास्मिन्दधाति। विचित्तगर्भा पष्ठौही दक्षिणा
 समृद्धौ॥१८॥

नैर्ऋतं चरुं परिवृत्तयै गृहे कृष्णानां व्रीहीणां नखनिर्भिन्नम्।
 पाप्मानमेव निर्ऋतिं निरवदयते। कृष्णा कूटा दक्षिणा समृद्धौ।
 आग्नेयमष्टाकपालः सेनान्यो गृहे। सेनामेवास्य सङ्श्यति। हिरण्यं
 दक्षिणा समृद्धौ। वारुणं दशकपालः सूतस्य गृहे। वरुणसवमेवाव
 रुन्धे। महानिरष्टो दक्षिणा समृद्धौ। मारुतः सप्तकपालं ग्रामण्यो
 गृहे॥१९॥

अन्नं वै मरुतः। अन्नमेवाव रुन्धे। पृश्निर्दक्षिणा समृद्धौ।
 सावित्रं द्वादशकपालं क्षत्तुर्गृहे प्रसूत्यै। उपध्वस्तो दक्षिणा समृद्धौ।
 आश्विनं द्विकपालः सङ्ग्रहीतुर्गृहे। अश्विनौ वै देवानां भिषजौ।

ताभ्यामेवास्मै भेषजं करोति। सवात्यौ दक्षिणा समृद्धौ। पौष्णं चरुं भागदुघस्य गृहे॥२०॥

अन्नं वै पूषा। अन्नमेवाव रुन्धे। श्यामो दक्षिणा समृद्धौ। रौद्रं गावीधुकं चरुमक्षावापस्य गृहे। अन्तत एव रुद्रं निरवदयते। शबल उद्धारो दक्षिणा समृद्धौ। द्वादशैतानि हवींषि भवन्ति। द्वादश मासाः संवत्सरः। संवत्सरेणैवास्मै राष्ट्रमव रुन्धे। राष्ट्रमेव भवति॥२१॥

यत्र प्रति निर्वपेत्। रत्निन आशिषोऽवरुन्धीरन्। प्रतिनिर्वपति। इन्द्राय सुत्राम्णो पुरोडाशमेकादशकपालम्। इन्द्रायां होमुचै। आशिष एवाव रुन्धे। अयं नो राजा वृत्रहा राजा भूत्वा वृत्रं वह्यादित्याह। आमेवैतामा शास्ते। मैत्राबारुहस्पत्यं भवति। श्वेतायै श्वेतवत्सायै दुग्धे॥२२॥

बारुहस्पत्ये मैत्रमपि दधाति। ब्रह्म चैवास्मै क्षत्रं च समीचीं दधाति। अथो ब्रह्मन्नेव क्षत्रं प्रतिष्ठापयति। बारुहस्पत्येन पूर्वेण प्रचरति। मुखत एवास्मै ब्रह्म सङ्श्यति। अथो ब्रह्मन्नेव क्षत्रमन्वारम्भयति। स्वयं कृता वेदिर्भवति। स्वयं दिनं बरुहिः। स्वयं कृत इध्मः। अनभिजितस्याभिजित्यै। तस्माद्राज्ञामरण्यमभिजितम्। सैव श्वेता श्वेतवत्सा दक्षिणा समृद्धौ॥२३॥

रत्नित्वाय समृद्धौ पष्ठौही दक्षिणा समृद्धौ ग्राम्ण्यो गृहे भागदुघस्य गृहे भवति दुग्धेऽभिजित्यै द्वे

च॥ [३]

दे॒व॒सु॒वा॒मे॒ता॒नि॒ ह॒वी॒ऽपि॒ भ॒व॒न्ति॒। ए॒ता॒व॒न्तो॒ वै दे॒वा॒ना॒॑ऽ
सु॒वाः। त ए॒वा॒स्मै सु॒वा॒न्प्र॒यच्छ॑न्ति। त ए॒न॑ऽ सु॒व॒न्ते। अ॒ग्नि॒रे॒वेन॑
गृ॒हप॑तीना॑ सु॒व॒ते। सो॒मो व॒न॒स्प॒तीना॑म्। रु॒द्रः प॑शूनाम्।
बृ॒ह॒स्प॒ति॒र्वा॒चा॒म्। इ॒न्द्रो॑ ज्ये॒ष्ठाना॑म्। मि॒त्रः स॒त्याना॑म्॥ २४॥

वरु॑णो धर्म॑पतीनाम्। ए॒तदे॒व सर्वं॑ भवति। स॒वि॒ता त्वा॑
प्रस॒वाना॑ सु॒व॒तामि॒ति ह॒स्तं गृ॑ह्णाति प्रसू॑त्यै। ये दे॒वा दे॒वः सु॒वः
स्थे॒त्या॒ह। य॒था॒य॒जु॒रे॒वैत॑त्। म॒ह॒ते क्ष॒त्राय॑ म॒ह॒त आ॒धि॒प॒त्याय॑
म॒ह॒ते जा॒न॒रा॒ज्या॒ये॒त्या॒ह। आ॒मे॒वैता॑मा शा॑स्ते। ए॒ष वो॑ भ॒रता॑
रा॒जा सो॒मोऽस्मा॑कं ब्रा॒ह्म॒णाना॑ऽ राजे॒त्या॒ह। तस्मा॑त्सोम॑रा॒जानो॑
ब्रा॒ह्म॒णाः। प्र॒ति॒ त्य॒न्नाम॑ रा॒ज्यम॑धा॒यी॒त्या॒ह॥ २५॥

रा॒ज्यमे॒वास्मि॑न्प्रति॒दधा॑ति। स्वां त॒नु॒वं वरु॑णो अ॒शि॒श्रे॒दि॒त्या॒ह।
वरु॑ण॒स॒वमे॒वाव॑ रुन्धे। शुचै॑र्मि॒त्रस्य॑ व्र॒त्या॑ अभू॒मे॒त्या॒ह। शुचि॑मे॒वेन॑
व्र॒त्यं करो॑ति। अम॑न्महि म॒ह॒त ऋ॒तस्य॑ ना॒मे॒त्या॒ह। म॒नु॒त ए॒वैन॑म्।
सर्वे॑ व्रा॒ता वरु॑णस्याभू॒वन्नि॒त्या॒ह। सर्व॑व्रा॒तमे॒वेन॑ करोति। वि मि॒त्र
ए॒वैर॑रा॒तिम॑तारी॒दि॒त्या॒ह॥ २६॥

अ॒रा॒तिमे॒वेन॑ तारयति। अ॒सू॒षु॒दन्त॑ य॒ज्ञिया॑ ऋ॒ते॒ने॒त्या॒ह।
स्व॒द॒य॒त्ये॒वैन॑म्। व्यु॑ त्रि॒तो ज॑रि॒माणं॑ न आ॒न॒डि॒त्या॒ह।
आ॒यु॒रे॒वास्मि॑न्दि॒धा॑ति। द्वा॒भ्यां वि॑मृ॒ष्टे। द्वि॒पा॒द्यज॑मानः प्र॒ति॒ष्ठि॒त्यै।

अ॒ग्नी॒षो॒मीय॑स्य॒ चैका॑दशकपालस्य देवसुवां च ह॒विषा॑म॒ग्नये॑
स्विष्ट॑कृते॒ सम॑व॒द्यति॑। दे॒वता॑भिरे॒वैन॑मु॒भय॑तः परिगृह्णाति।
विष्णु॑क्रमान्क्रमते। विष्णु॑रे॒व भू॒त्वेमाँल्लो॑कान॒भिज॑यति॥२७॥

सत्यानांमध्यायाहातारीदित्याह क्रमत एकं च॥ [४]

अ॒र्थे॒तः स्ते॒ति जु॑होति। आहु॑त्यै॒वैना॑ निष्क्रीयं गृह्णाति। अथो
ह॒विष्कृ॑तानामे॒वाभिघृ॑तानां गृह्णाति। वह॑न्तीनां गृह्णाति। ए॒ता वा
अ॒पा॒५ रा॒ष्ट्रम्। रा॒ष्ट्रमे॒वास्मै॑ गृह्णाति। अथो श्रिय॑मे॒वैन॑म॒भिव॑हन्ति।
अ॒पां पति॑र॒सीत्या॑ह। मि॒थुन॑मे॒वाकः॑। वृषाँ॑ऽस्यूर्मिरि॒त्याह॑॥२८॥

ऊ॒र्मि॒मन्त॑मे॒वैन॑ करोति। वृष॑से॒नोऽसी॑त्याह। से॒नामे॒वास्य॑
स॒ऽश्य॑ति। ब्र॒ज॒क्षितः॑ स्ते॒त्याह॑। ए॒ता वा अ॒पां वि॑शः। वि॒शमे॒वास्मै॑
पर्य॑हति। म॒रुता॑मो॒जः स्ते॒त्याह॑। अ॒न्नं वै म॒रुतः॑। अ॒न्नमे॒वाव॑
रुन्धे। सूर्य॑वर्च॒सः स्ते॒त्याह॑॥२९॥

रा॒ष्ट्रमे॒व वर्च॑स्व्य॒कः। सूर्य॑त्वच॒सः स्ते॒त्याह॑। स॒त्यं वा ए॒तत्।
यद्व॑र्षति। अ॒नृतं॑ यदा॒तप॑ति॒ वर्ष॑ति। स॒त्यानृ॑ते ए॒वाव॑ रुन्धे। नैन॑५
स॒त्यानृ॑ते उ॒दिते॑ हि॒ऽस्तः। य ए॒वं वेद॑। मा॒न्दाः स्ते॒त्याह॑। रा॒ष्ट्रमे॒व
ब्र॒ह्मव॑र्च॒स्य॒कः॥३०॥

वा॒शाः स्ते॒त्याह॑। रा॒ष्ट्रमे॒व व॑श्य॒कः। श॒क्र॒रीः स्ते॒त्याह॑।
प॒शवो॑ वै श॒क्र॒रीः। प॒शूने॒वाव॑ रुन्धे। वि॒श्वभृ॑तः स्ते॒त्याह॑।
रा॒ष्ट्रमे॒व प॑य॒स्व्य॒कः। ज॒न॒भृ॑तः स्ते॒त्याह॑। रा॒ष्ट्रमे॒वेन्द्रि॑या॒व्य॒कः।

अ॒ग्नेस्तेज॒स्याः॑ स्थेत्या॑ह॥ ३१॥

रा॒ष्ट्रमे॒व तेज॒स्य॑कः। अ॒पामोष॑धीना॒ः रसः॑ स्थेत्या॑ह।
 रा॒ष्ट्रमे॒व मध॑व्य॒मकः॑। सा॒र॒स्वतं॑ ग्रहं गृह्णाति। ए॒षा वा अ॒पां पृ॑ष्ठम्।
 य॒त्सर॑स्वती। पृ॒ष्ठमे॒वैनं॑ स॒माना॑ करोति। षोड॒शभिर्गृ॑ह्णाति।
 षोड॑शकलो वै पु॒रुषः॑। यावा॑ने॒व पु॒रुषः॑। तस्मि॑न्वी॒र्यं द॑धाति।
 षोड॑शभिर्जुहोति षोड॒शभिर्गृ॑ह्णाति। द्वात्रिं॑श॒त्सम्प॑द्यन्ते।
 द्वात्रिं॑शदक्षराऽनुष्टुप्। वाग॑नुष्टुप्सर्वाणि छन्दा॑सि। वा॒चैवैनं॑
 सर्वे॑भिश्छन्दोभि॒रभिषि॑ञ्चति॥ ३२॥

ऊर्मिरित्याह सूर्यवर्चसः स्थेत्याह ब्रह्मवर्चस्यकस्तेजस्याः स्थेत्याहैव पुरुषः षट् च॥ [५]

दे॒वीरा॒पः सं मधु॑मती॒र्मधु॑मतीभिः सृज्यध्व॒मित्या॑ह। ब्रह्म॑णै॒वैनाः॑
 स॒सृज॑ति। अना॑धृष्टाः सीद॒तेत्या॑ह। ब्रह्म॑णै॒वैनाः॑ सादयति। अ॒न्तरा॑
 होतुंश्च धि॒ष्णि॒यं ब्रा॑ह्मणाच्छ॒सिनं॑श्च सादयति। आ॒ग्ने॒यो वै हो॑ता।
 ऐ॒न्द्रो ब्रा॑ह्मणाच्छ॒सी। तेज॑सा चै॒वेन्द्रि॒येण॑ चोभयतो॑ रा॒ष्ट्रं
 परि॑गृह्णाति। हि॒र॒ण्ये॒नोत्पु॑नाति। आ॒हु॒त्यै हि प॒वित्रा॑भ्यामुत्पुनन्ति॒
 व्यावृ॑त्यै॥ ३३॥

श॒तमा॑नं भवति। श॒तायुः॑ पु॒रुषः॑ श॒तेन्द्रि॑यः। आयु॑ष्ये॒वेन्द्रि॑ये
 प्रति॑ तिष्ठति। अ॒नि॒भृष्ट॑मसीत्या॑ह। अ॒नि॒भृष्टः॑ ह्येतत्। वा॒चो
 बन्धु॑रित्या॑ह। वा॒चो ह्येष॑ बन्धुः। त॒पो॒जा इत्या॑ह। त॒पो॒जा ह्येतत्।
 सोम॑स्य दा॒त्रम॑सीत्या॑ह॥ ३४॥

सोमस्य ह्येतद्वात्रम्। शुक्रा वः शुक्रेणोत्पुनामीत्याह। शुक्रा
 ह्यापः। शुक्रः हिरण्यम्। चन्द्राश्चन्द्रेणेत्याह। चन्द्रा ह्यापः।
 चन्द्रः हिरण्यम्। अमृता अमृतेनेत्याह। अमृता ह्यापः। अमृतः
 हिरण्यम्॥ ३५॥

स्वाहा राजसूयायेत्याह। राजसूयाय ह्येना उत्पुनाति।
 सध्रमादौ द्युमिनीरूर्ज एता इति वारुण्यर्चा गृह्णाति।
 वरुणसवमेवाव रुन्धे। एकया गृह्णाति। एकधैव यजमाने
 वीर्यं दधाति। क्षत्रस्योल्बमसि क्षत्रस्य योनिरसीति तार्प्यं चोष्णीषं
 च प्रयच्छति सयोनित्वाय। एकशतेन दर्भपुञ्जीलैः पवयति।
 शतायुर्वै पुरुषः शतवीर्यः। आत्मैकशतः॥ ३६॥

यावानेव पुरुषः। तस्मिन्वीर्यं दधाति। दध्याशयति।
 इन्द्रियमेवाव रुन्धे। उदुम्बरमाशयति। अन्नाद्यस्यावरुद्धौ।
 शष्पाण्याशयति। सुराबलिमेवैनं करोति। आविदं एता भवन्ति।
 आविदमेवैनं गमयन्ति॥ ३७॥

अग्निरेवैनं गार्हपत्येनावति। इन्द्रं इन्द्रियेण। पूषा पशुभिः।
 मित्रावरुणौ प्राणापानाभ्याम्। इन्द्रो वृत्राय वज्रमुदयच्छत्। स
 दिवंमलिखत्। सोऽर्यम्णः पन्थां अभवत्। स आवित्रे द्यावापृथिवी
 धृतव्रते इति द्यावापृथिवी उपाधावत्। स आभ्यामेव प्रसूत इन्द्रो
 वृत्राय वज्रं प्राहरत्। आवित्रे द्यावापृथिवी धृतव्रते इति यदाह॥ ३८॥

आभ्यामेव प्रसूतो यजमानो वज्रं भ्रातृव्याय प्रहरति। आविन्ना
 देव्यदितिर्विश्वरूपीत्याह। इयं वै देव्यदितिर्विश्वरूपी। अस्यामेव
 प्रति तिष्ठति। आविन्नोऽयमसावामुष्यायणोऽस्यां विशयस्मिन्नाष्ट्र
 इत्याह। विशैवैनं राष्ट्रेण समर्धयति। महते क्षत्राय महत
 आधिपत्याय महते जानराज्यायेत्याह। आमेवैतामा शास्ते।
 एष वो भरता राजा सोमोऽस्माकं ब्राह्मणानां राजेत्याह।
 तस्मात्सोमराजानो ब्राह्मणाः॥३९॥

इन्द्रस्य वज्रोऽसि वार्त्रघ्न इति धनुः प्रयच्छति विजित्यै।
 शत्रुबाधनाः स्थेतीषून्। शत्रून्नेवास्य बाधन्ते। पात मां प्रत्यश्च
 पात मां तिर्यश्चमन्वश्च मा पातेत्याह। तिस्रो वै शरव्याः। प्रतीचीं
 तिरश्चनूचीं। ताभ्य एवैनं पान्ति। दिग्भ्यो मां पातेत्याह। दिग्भ्य
 एवैनं पान्ति। विश्वाभ्यो मा नाष्ट्राभ्यः पातेत्याह। अपरिमितादेवैनं
 पान्ति। हिरण्यवर्णावुषसां विरोक इति त्रिष्टुभां बाहू उद्गृह्णाति।
 इन्द्रियं वै वीर्यं त्रिष्टुक्। इन्द्रियमेव वीर्यमुपरिष्ठादात्मन्धत्ते॥४०॥
 व्यावृत्त्यै दात्रमसीत्याहामृतं हिरण्यमेकशतो गमयन्त्याहं ब्राह्मणा नाष्ट्राभ्यः पातेत्याह चत्वारि च॥६॥

दिशो व्यास्थापयति। दिशामभिजित्यै। यदनु प्रक्रामेत्। अभि
 दिशो जयेत्। उत्तु माद्येत्। मनसाऽनु प्रक्रामति। अभि दिशो
 जयति। नोन्माद्यति। समिधमा तिष्ठेत्याह। तेज एवाव रुन्धे॥४१॥
 उग्रामा तिष्ठेत्याह। इन्द्रियमेवाव रुन्धे। विराजमातिष्ठेत्याह।

अ॒न्नाद्य॑मे॒वाव॑ रु॒न्धे। उ॒दी॒ची॒मा ति॑ष्ठेत्या॒ह। प॒शूने॒वाव॑ रु॒न्धे।
ऊ॒र्ध्वा॒माति॑ष्ठेत्या॒ह। सु॒व॒र्गमे॒व लो॒कम॒भिज॑यति। अ॒नू॒ञ्जि॒हीते।
सु॒व॒र्गस्य॑ लो॒कस्य॑ स॒म॒ष्ट्यै॥४२॥

मा॒रु॒त ए॒ष भ॑वति। अ॒न्नं वै म॒रुतः॑। अ॒न्नमे॒वाव॑ रु॒न्धे।
ए॒क॒विं॒शति॑कपालो भवति॒ प्रति॑ष्ठित्यै। योऽर॒ण्येऽनु॒वा॒क्यो गु॑णः।
तं म॑ध्य॒त उप॑दधाति। ग्रा॒म्यैरे॒व प॒शुभि॑रार॒ण्यान्प॒शून्परि॑ गृह्णाति।
तस्मा॑द्ग्रा॒म्यैः प॒शुभि॑रार॒ण्याः प॒शवः॑ परि॑गृहीताः। पृथि॑र्वे॒न्यः।
अ॒भ्य॑षिच्यत॥४३॥

स रा॒ष्ट्रं ना॑भवत्। स ए॒तानि॑ पा॒र्थान्य॑पश्यत्। ता॒न्यजु॑होत्। तै॒र्वै
स रा॒ष्ट्रम॑भवत्। यत्पा॒र्थानि॑ जु॒होति॑। रा॒ष्ट्रमे॒व भ॑वति। बा॒र॒ह॒स्प॒त्यं
पूर्वे॑षामु॒त्त॒मं भ॑वति। ऐ॒न्द्रमु॒त्तरे॑षां प्रथ॒मम्। ब्र॒ह्मं चै॒वास्मै॑ क्ष॒त्रं च॑
स॒मीची॑ दधाति। अथो ब्र॒ह्म॒न्नेव॑ क्ष॒त्रं प्र॑तिष्ठापयति॥४४॥

ष॒ट्पु॒रस्ता॑दभिषे॒कस्य॑ जु॒होति॑। ष॒डु॒परि॑ष्ठात्। द्वा॒द॒श स॒म्प॑द्यन्ते।
द्वा॒द॒श मा॒साः संव॑त्सरः। संव॑त्सरः खलु॒ वै दे॒वानां॑ पूः। दे॒वाना॑मे॒व
पु॒रं म॑ध्य॒तो व्य॑व॒स॒र्पति॑। तस्य॒ न कु॒तश्च॒नोपा॑व्या॒धो भ॑वति।
भू॒ताना॑मवे॒ष्टीर्जु॑होति। अत्रा॑त्र॒ वै मृ॒त्युर्जा॑यते। यत्र॑यत्रै॒व
मृ॒त्युर्जा॑यते। तत॑ ए॒वैन॒मव॑यजते। तस्मा॑द्राज॒सूये॑नेजा॒नो
नाभि॑चरित॒वै। प्र॒त्यगे॑नमभिचा॒रः स्तृ॑णुते॥४५॥

रु॒न्धे स॒म॒ष्ट्या अ॒सि॒च्यत॑ स्थापयति॒ जाय॑ते पञ्च॒ च॥

[७]

सोम॑स्य॒ त्विषि॑रसि॒ तवै॒व मे॒ त्विषि॑र्भूया॒दिति॑ शा॒दूल॒-

च॒र्मोप॑स्तृणाति। यैव सोमे॒ त्विषिः॑। या शा॑र्दूले। तामे॒वाव॑ रुन्धे।
मृ॒त्योर्वा ए॒ष वर्णः॑। यच्छा॑र्दूलः। अ॒मृत॒ꣳ हिर॑ण्यम्। अ॒मृत॑मसि
मृ॒त्योर्मा॑ पा॒हीति॑ हिर॑ण्यमुपा॑स्यति। अ॒मृत॑मे॒व मृ॒त्योर॒न्तर्ध॑त्ते।
श॒तमा॑नं भवति॥४६॥

श॒तायुः॑ पुरु॑षः श॒तेन्द्रि॑यः। आयु॑ष्येवेन्द्रि॒ये प्रति॑ तिष्ठति।
दि॒द्योन्मा॑ पा॒हीत्यु॑परि॒ष्टादधि॑ निद॑धाति। उ॒भय॑तं ए॒वास्मै॑ शर्म
दधाति। अवै॑ष्टा द॒न्दशू॒का इति॑ क्ली॒बꣳ सी॑सेन विध्यति।
द॒न्दशू॒काने॒वाव॑यजते। तस्मा॑त्क्ली॒बं द॑न्दशू॒का दꣳशु॑काः। निर॑स्तं
नमु॑चेः शिर॒ इति॑ लोहि॒ताय॑सं निर॑स्यति। पा॒प्मान॑मे॒व नमु॑चिं
निर॑वदयते। प्रा॒णा आ॒त्मनः॑ पूर्वेऽभि॑षिच्या॒ इत्या॑हुः॥४७॥

सोमो॑ राजा वरु॑णः। दे॒वा ध॑र्म॒सुव॑श्च॒ ये। ते ते॒ वाचꣳ सु॑वन्तां
ते ते॑ प्रा॒णꣳ सु॑वन्ता॒मित्या॑ह। प्रा॒णाने॒वाऽऽत्म॑नः॒ पूर्वा॑नभिषि॑ञ्चति।
यद्भू॒यात्। अ॒ग्नेस्त्वा॒ तेज॑साऽभिषि॑ञ्चामीति॑। तेज॒स्यैव॑ स्यात्।
दुश्च॑र्मा तु भवेत्। सोम॑स्य त्वा द्यु॒म्नेना॒भिषि॑ञ्चामीत्या॑ह। सौ॒म्यो वै
दे॒वता॑या पुरु॑षः॥४८॥

स्वयै॑वैनं दे॒वता॑याऽभिषि॑ञ्चति। अ॒ग्नेस्तेज॑सेत्या॑ह। तेज॑
ए॒वास्मि॑न्दधाति। सूर्य॑स्य॒ वर्च॑सेत्या॑ह। वर्च॑ ए॒वास्मि॑न्दधाति।
इन्द्र॑स्येन्द्रि॒येणे॒त्याह॑। इन्द्रि॒यमे॒वास्मि॑न्दधाति। मि॒त्रावरु॑ण-
योर्वी॒र्ये॒णेत्या॑ह। वी॒र्यमे॒वास्मि॑न्दधाति। म॒रुता॑मोज॒सेत्या॑ह॥४९॥

ओजं एवास्मिन्दधाति। क्षत्राणां क्षत्रपतिरसीत्याह।
 क्षत्राणामेवैनं क्षत्रपतिं करोति। अतिं दिवस्पाहीत्याह।
 अत्यन्यान्पाहीति वावैतदाह। समाववृत्रन्नधरागुदीचीरित्याह।
 राष्ट्रमेवास्मिन्ध्रुवमंकः। उच्छेषणेन जुहोति। उच्छेषणभागो वै
 रुद्रः। भागधेयेनैव रुद्रं निरवदयते॥५०॥

उदङ्गरेत्याग्नीद्धे जुहोति। एषा वै रुद्रस्य दिक्। स्वायामेव
 दिशि रुद्रं निरवदयते। रुद्र यत्ते क्रयी परं नामेत्याह। यद्वा अस्य
 क्रयी परं नाम। तेन वा एष हिनस्ति। यः हिनस्ति। तेनैवैनं
 सह शमयति। तस्मै हुतमसि यमेष्टमसीत्याह। यमादेवास्य
 मृत्युमवयजते॥५१॥

प्रजापते न त्वदेतान्यन्य इति तस्यै गृहे जुहुयात्।
 यां कामयेत राष्ट्रमस्यै प्रजा स्यादिति। राष्ट्रमेवास्यै प्रजा
 भवति। पूर्णमयेनाध्वर्युरभिषिञ्चति। ब्रह्मवर्चसमेवास्मिन्त्विषिं
 दधाति। औदुम्बरेण राजन्यः। ऊर्जमेवास्मिन्नन्नाद्यं दधाति।
 आश्वत्थेन वैश्यः। विशमेवास्मिन्पुष्टिं दधाति। नैयग्रोधेन जन्यः।
 मित्राण्येवास्मै कल्पयति। अथो प्रतिष्ठित्यै॥५२॥

भूत्याहुः पुरुष ओजसेत्याह निरवदयते यजते जन्यो द्वे च॥—————[८]

इन्द्रस्य वज्रोऽसि वार्त्रघ्न इति रथमुपावहरति विजित्यै।
 मित्रावरुणयोस्त्वा प्रशास्त्रोः प्रशिषा युनज्मीत्याह। ब्रह्मणैवैनं

दे॒वता॑भ्यां युनक्ति। प्र॒ष्टि॒वा॒हि॒नं युनक्ति। प्र॒ष्टि॒वा॒ही वै दे॒व॒र॒थः।
दे॒व॒र॒थमे॒वास्मै युनक्ति। त्रयोऽ॒श्वा भवन्ति। रथंश्चतुर्थः। द्वौ
सं॒व्येष्ट॑सार॒थी। षट्त्सम्प॑द्यन्ते॥५३॥

ष॒ड्वा ऋ॒तवः॑। ऋ॒तुभि॑रे॒वैनं युनक्ति। वि॒ष्णु॒क्र॒मान्क्र॑मते।
वि॒ष्णुरे॒व भू॒त्वेमाँल्लो॒कान॒भिज॑यति। यः क्ष॒त्रियः प्र॑ति॒हितः।
सोऽ॒न्वार॑भते। रा॒ष्ट्रमे॒व भ॑वति। त्रि॒ष्टुभा॑ऽन्वार॑भते। इ॒न्द्रि॒यं वै
त्रि॒ष्टुक्। इ॒न्द्रि॒यमे॒व यज॑माने दधाति॥५४॥

म॒रुता॑ प्रस॒वे जैष॑मित्या॒ह। म॒रुद्वि॑रे॒व प्र॑सू॒त उ॒ज्ज॑यति। आ॒प्तं
मन् इत्या॑ह। यदे॒व मन्॒सैप्सी॑त्। तदा॑पत्। रा॒ज॒न्यं जि॑नाति।
अना॑क्रान्त ए॒वाक्र॑मते। वि वा ए॒ष इ॒न्द्रि॒येण॑ वी॒र्ये॑ण॒र्ध्यते॑। यो
रा॒ज॒न्यं जि॑नाति। सम॒हमि॑न्द्रि॒येण॑ वी॒र्ये॑णेत्या॒ह॥५५॥

इ॒न्द्रि॒यमे॒व वी॒र्य॑मा॒त्मन्ध॑त्ते। प॒शूनां॑ म॒न्युर॑सि॒ तवे॑व मे
म॒न्युर्भू॒यादि॑ति॒ वारा॑ही उपा॒नहा॑वुप॑ मु॒ञ्चते॑। प॒शूनां॑ वा ए॒ष म॒न्युः।
यद्व॑रा॒हः। तेनै॒व प॑शूनां म॒न्युमा॒त्मन्ध॑त्ते। अ॒भि वा इ॒यं सु॑षु॒वाणं॑
का॒मय॑ते। तस्यै॑श्व॒रेन्द्रि॒यं वी॒र्य॑मादा॒तोः। वारा॑ही उपा॒नहा॑वुप॑मु॒ञ्चते॑।
अ॒स्या ए॒वान्त॑र्धत्ते। इ॒न्द्रि॒यस्य॑ वी॒र्य॑स्याना॒त्यै॥५६॥

नमो॑ मा॒त्रे पृ॑थि॒व्या इत्या॑हाहि॑सायै। इ॒यं द॒स्यायु॑र॒स्यायु॑र्मे
धे॒हीत्या॑ह। आ॒युरे॒वाऽऽत्म॑न्धत्ते। ऊ॒र्ग॒स्यू॒र्जं मे धे॒हीत्या॑ह।

ऊर्जमेवाऽऽत्मन्धत्ते। युङ्क्षिःसि वर्चोऽसि वर्चो मयि धेहीत्याह।
वर्च एवाऽऽत्मन्धत्ते। एकुधा ब्रह्मण उपहरति। एकधैव यजमान
आयुरूर्जं वर्चो दधाति। रथविमोचनीया जुहोति प्रतिष्ठित्यै॥५७॥

त्रयोऽश्वा भवन्ति। रथश्चतुर्थः। तस्माच्चतुर्जुहोति। यदुभौ
सहावतिष्ठेताम्। समानं लोकमियाताम्। सह संङ्गहीत्रा
रथवाहने रथमादधाति। सुवर्गादेवैनं लोकादन्तर्दधाति। ह२सः
शुचिषदित्यादधाति। ब्रह्मणैवैनमुपावहरति। ब्रह्मणाऽऽदधाति।
अतिच्छन्दसाऽऽदधाति। अतिच्छन्दा वै सर्वाणि छन्दांसि।
सर्वेभिरैवैनं छन्दोभिरादधाति। वर्ष्म वा एषा छन्दसाम्।
यदतिच्छन्दाः। यदतिच्छन्दसा दधाति। वर्ष्मैवैनं समानानां
करोति॥५८॥

पद्यन्ते दधाति वीर्येणेत्याहानांत्यै प्रतिष्ठित्यै ब्रह्मणाऽऽदधाति सप्त च॥—————[९]

मित्रोऽसि वरुणोऽसीत्याह। मैत्रं वा अहः। वारुणी रात्रिः।
अहोरात्राभ्यामेवैनमुपावहरति। मित्रोऽसि वरुणोऽसीत्याह।
मैत्रो वै दक्षिणः। वारुणः सव्यः। वैश्वदेव्यामिक्षा। स्वमेवैनौ
भागधेयमुपावहरति। समहं विश्वैर्देवैरित्याह॥५९॥

वैश्वदेव्यो वै प्रजाः। ता एवाद्याः कुरुते। क्षत्रस्य नाभिरसि
क्षत्रस्य योनिरसीत्यधीवासमास्तृणाति सयोनिर्त्वाय। स्योनामा
सीद सुषदा मा सीदेत्याह। यथायजुरेवैतत्। मा त्वां हिंसीन्मा

मां हि॑सीदित्या॒हाहि॑सायै। निष॑साद धृत॑व्रतो वरु॑णः प॒स्त्या॑स्वा
साम्रा॑ज्याय सु॒क्रतु॑रित्या॒ह। साम्रा॑ज्यमे॒वैन॑ सु॒क्रतुं॑ करोति।
ब्रह्मा(३)न्त्व॑ रा॒जन्ब्रह्मा॑ऽसि सवि॑ताऽसि स॒त्यस॑व॒ इत्या॑ह।
स॒वि॒तार॑मे॒वैन॑ स॒त्यस॑वं करोति॥६०॥

ब्रह्मा(३)न्त्व॑ रा॒जन्ब्रह्मा॑ऽसीन्द्रो॑ऽसि स॒त्यौजा॑ इत्या॑ह।
इन्द्र॑मे॒वैन॑ स॒त्यौज॑सं करोति। ब्रह्मा(३)न्त्व॑ रा॒जन्ब्रह्मा॑ऽसि
मि॒त्रो॑ऽसि सु॒शेव॑ इत्या॑ह। मि॒त्रमे॒वैन॑ सु॒शेव॑ करोति।
ब्रह्मा(३)न्त्व॑ रा॒जन्ब्रह्मा॑सि वरु॑णोऽसि स॒त्यध॑र्मेत्या॑ह।
वरु॑णमे॒वैन॑ स॒त्यध॑र्माणं करोति। स॒वि॒ताऽसि स॒त्यस॑व॒ इत्या॑ह।
गा॒य॒त्रीमे॒वैतेना॑भि॒ व्याह॑रति। इन्द्रो॑ऽसि स॒त्यौजा॑ इत्या॑ह।
त्रि॒ष्टुभ॑मे॒वैतेना॑भि॒ व्याह॑रति॥६१॥

मि॒त्रो॑ऽसि सु॒शेव॑ इत्या॑ह। जग॑तीमे॒वैतेना॑भि॒ व्याह॑रति।
स॒त्यमे॒ता दे॒वताः॑। स॒त्यमे॒तानि॑ छन्दा॑सि। स॒त्यमे॒वाव॑ रुन्धे।
वरु॑णोऽसि स॒त्यध॑र्मेत्या॑ह। अ॒नु॒ष्टुभ॑मे॒वैतेना॑भि॒ व्याह॑रति। स॒त्या॒नृते॑
वा अ॒नु॒ष्टुप्। स॒त्या॒नृते॑ वरु॑णः। स॒त्या॒नृते॑ ए॒वाव॑ रुन्धे॥६२॥

नैन॑ स॒त्या॒नृते॑ उ॒दिते॑ हि॒ंस्तः॑। य ए॒वं वेद॑। इन्द्र॑स्य
वज्रो॑ऽसि वा॒र्त्रघ्न॑ इति॒ स्फ्यं॑ प्रयच्छति। वज्रो॑ वै स्फ्यः। वज्रे॑णै॒वास्मा॑
अ॒वर॑पर॑ रन्धयति। ए॒व॑ हि तच्छ्रे॒यः। यद॑स्मा ए॒ते र॒ध्यैयुः॑।
दिशो॑ऽभ्य॑य॑ राजा॑ऽभू॒दिति॑ पश्चा॑क्षान्प्रयच्छति। ए॒ते वै सर्वे॑ऽयाः॑।
अ॒प॒राजा॑यिनमे॒वैन॑ करोति॥६३॥

ओ॒दनमुद्धु॑वते। पर॒मेष्ठी॑ वा ए॒षः। यदो॑दनः। पर॒मामे॑वैन॒ः श्रियं॑
 गमयति। सु॒श्लोकाँ॑(४) सुमं॑ङ्ग॒लाँ(४) सत्य॑रा॒जा(३)नित्या॑ह। आ॒
 मे॒वैता॑मा शा॒स्ते। शौनः॑ शे॒पमा॑ख्यापयते। व॒रुण॑पा॒शादे॑वैनं मुञ्चति।
 परः॑ श॒तं भ॑वति। श॒तायुः॑ पुरु॒षः श॑तेन्द्रि॒यः। आयु॑ष्येवेन्द्रि॒ये प्रति॑
 तिष्ठति। मा॒रुत॑स्य॒ चैक॑विंश॒तिक॑पालस्य वैश्वदे॒व्यै चा॑मि॒क्षाया॑
 अ॒ग्नये॑ स्विष्ट॒कृते॑ सम॒व॑द्यति। दे॒वता॑भिरे॒वैनं॑मु॒भय॑तुः परि॑ गृह्णाति।
 अ॒पान्न॑त्रे स्वा॒होर्जो॑ न॒त्रे स्वा॒हाऽग्नये॑ गृह॒प॑तये॒ स्वाहे॑ति॒ तिस्र॑
 आहु॑तीर्जुहोति। त्रयं॑ इ॒मे लो॒काः। ए॒ष्वेव॑ लो॒केषु॑ प्रति॑ तिष्ठति॥६४॥
 दे॒वैरि॒त्याह॑ स॒त्यसं॑व करोति त्रिष्टु॒भमे॑वैतेना॒भि व्या॑हरति सत्या॒नृते॑ ए॒वाव॑ रु॒न्धे करो॑ति श॒तेन्द्रि॑यः षट्
 च॑॥

[१०]

एतद्ब्राह्मणानि धात्रे रत्निनान्देवसुवामर्थतो देवीर्दिशः सोमस्येन्द्रस्य मित्रो दश॥१०॥

एतद्ब्राह्मणानि वैष्णवं त्रिकपालमन्त्रं वै पूषा वाशाः स्थेत्याहु दिशो व्यास्थापयत्युदङ्मुखेत्य ब्रह्मा(३)न्त्व९
 राजञ्चतुष्पष्टिः॥६४॥

एतद्ब्राह्मणानि प्रति तिष्ठति॥

हरिः ओम्॥

॥इति श्रीकृष्णयजुर्वेदीयतैत्तिरीयब्राह्मणे प्रथमाष्टके सप्तमः
 प्रपाठकः समाप्तः॥